

УДК 346.9(477):347.9
DOI <https://doi.org/10.32782/pyuv.v5.2023.7>

О. П. Подцерковний

orcid.org/0000-0003-1095-3481

*доктор юридичних наук, професор, член-кореспондент
Національної академії правових наук України, арбітр МКАС при ТПП України,
завідувач кафедри господарського права і процесу
Національного університету «Одеська юридична академія»*

Г. М. Будурова

orcid.org/0000-0003-4526-5339

*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри господарського права і процесу
Національного університету «Одеська юридична академія»,
Голова Правління
Громадської організації «Всеукраїнський центр економічного права»*

ЩОДО ПОТРЕБ ЗАПРОВАДЖЕННЯ СПЕЦІАЛІЗАЦІЇ ГОСПОДРСЬКИХ СУДІВ У ЗЕМЕЛЬНИХ ТА ІНВЕСТИЦІЙНИХ СПОРАХ

Постановка проблеми. Проблеми розвитку земельних та інвестиційних відносин в Україні нерозривно пов'язані, позаяк агропромисловий комплекс як вагома галузь економіки України має потужний інвестиційний потенціал. Не випадково, навіть під час повномасштабної війни саме агропромислове виробництво значною мірою забезпечує стійкість економіки країни, не дивлячись на усі руйнування та виробничу стагнацію. Очевидно, що найближчі перспективи розвитку економіки України та її інвестиційного потенціалу пов'язано із функціонуванням агропромислового комплексу, в тому числі земельних відносин.

Але самі по собі земельні відносини не можуть виступити драйвером економічного відновлення країни. Має бути забезпечений інвестиційний потенціал розвитку економіки в широкому сенсі. В свою чергу, без забезпечення належного судового захисту прав інвесторів у земельних та інвестиційних відносинах розраховувати на економічну активність в цих сферах не доводиться. Адже мотивація кожного інвестора в економічних відносинах прямо залежить від здатності держави забезпечити захист інвестицій. Саме тому вирішення юрисдикційних проблем земельних та інвестиційних відносин має стати першочерговим предметом державної правової та економічної політики найближчого часу.

Стан опрацювання проблеми. Реформування системи судоустрою, розмежування юрисдикцій та спеціалізації судів та суддів щодо розгляду господарських спорів – складні засадничі питання, що постійно перебувають у полі зору науковців та практикуючих юристів, серед яких варто виділити В. Устименка, О. Беляневич, Н. Богацьку, І. Дришлюка тощо. Пошук відпо-

відей з боку науковців на них супроводжується аналізом світових тенденцій розвитку господарської юрисдикції та намаганнями впровадження дієвих та ефективних практик вирішення спорів в Україні.

Своє бачення вирішення проблем забезпечення розгляду інвестиційних спорів в Україні продемонстрували і представники влади, коли винесли на порядок денний судово-правової реформи питання створення спеціалізованих інвестиційних судів [1; 2]. Разом із тим та форма, у якій висловлена ідея створення інвестиційного суду, має численні вади, серед яких фахівцями визначено такі: невизначений статус у порівнянні із третейськими судами та міжнародним комерційним арбітражем, дублювання компетенції господарських судів, проблеми добору суддів [3], потребу у значних фінансових ресурсах для створення нового суду та потенційні юрисдикційні спори [4] тощо.

З огляду на це, метою статті є обґрунтування підстав для поглиблення спеціалізації господарських судів у сфері земельних та інвестиційних відносин як передумови для поліпшення ділового та інвестиційного середовища в Україні у военний та післявоєнний час.

Виклад основного матеріалу. Прийнятий у 2020 році Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо умов обігу земель сільськогосподарського призначення» відкрив шлях до численних правочинів щодо розпорядження земельними ділянками сільськогосподарського призначення. Це об'єктивно призведе до ескалації земельних спорів, кількість яких протягом 2019 року вже зросла на 20%. В умовах суспільного очікування ефективності розгляду земельних спорів, правосуддя

у цій сфері стикається з проблемами множинності юрисдикцій в Україні.

Тут варто пригадати, що до 2005 року – моменту створення адміністративної юрисдикції в Україні – таких проблем не виникало, позаяк юрисдикція судів легко розмежовувалася з урахуванням суб'єктного складу сторін спору, а в одній справі можна було вирішити усі спірні питання публічного та приватного характеру. Але зараз у сфері земельних відносин єдині за предметом спори віднесені у частині публічно-правових аспектів (наприклад, при оскарженні рішень органів державної влади та місцевого самоврядування) до юрисдикції адміністративних судів, а майнові питання належності земельної ділянки та зобов'язальних відносин – в цивільній та господарській юрисдикціях.

Такий стан підвідомчості земельних спорів провокує неоднакову судову практику та юрисдикційні конфлікти, унеможливує вирішення земельного спору в одній справі.

Для вирішення цієї проблеми можна було б створити окремі земельні суди, але більш розумно скористатися організаційно-технічно напрацюваннями попередніх років та передати розгляд відповідних спорів діючій та найбільш ефективній на сьогодні системі судочинства, у якій краще додержуються строків судочинства, найнижчий відсоток нерозглянутих справ та найкраща стабільність судового рішення – господарським судам України [5].

Подібним чином вчинили у 2007 році, коли закріпили у виключній юрисдикції господарських судів корпоративні спори незалежно від суб'єктного складу сторін. І з цього моменту із правового простору зникли дикуваті приклади появи суперечливих судових рішень з різних кутів України стосовно одного суб'єкта господарювання корпоративного типу, а корпоративні спори отримали єдину практику касаційного перегляду справ.

Ось чому вагомий державницький підхід реалізований у законопроекті «Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України щодо підвідомчості спорів, що виникають у сфері земельних відносин та спорів щодо нерухомого майна» № 3296 [6], який має на меті вирішити міжюрисдикційні конфлікти у земельних спорах та закласти елементи порядку у цій сфері.

Представники адміністративної юстиції дуже боляче відреагували на розумні пропозиції щодо віднесення до виключної юрисдикції господарських судів земельних спорів та інших спорів у сфері нерухомості, про що свідчить низка публікацій у ЗМІ. Передача відповідних спорів до компетенції господарських судів відповідає інтересам правосуддя. Зокрема, судді місцевих господарських судів майже вдвічі менше заванта-

жені справами, ніж суді адміністративних судів. Навантаження на суддів апеляційних загальних та адміністративних судів (48 та 45 справ і матеріалів) на одного суддю в місяць втричі більше, ніж навантаження на суддів апеляційних господарських судів (14 справ і матеріалів) [7, п. 16]. В умовах перенавантаження на суддів говорити про якість правосуддя, усебічну оцінку обставин справи та додержання процесуальних строків не доводиться. Перерозподіл земельних спорів у цьому контексті достеменно сприятиме рівномірності судового навантаження.

Існуюче розпорошення по різних юрисдикціям публічно-правових та приватно-правових аспектів земельних спорів заважає ефективному вирішенню правових конфліктів. Концепція адміністративною юрисдикції заснована на дискусійній категорії публічно-правового спору, який практично неможливо застосовувати в одноманітний спосіб. Не випадково протягом 15 років існування адміністративної юстиції практика так і не змогла виробити чіткі критерії подібного розмежування. Як наслідок маємо приклади юрисдикційних конфліктів у сфері банківських спорів, оренди землі, використання державної власності, приватизації, виконавчого провадження та в інших сферах, де має місце юрисдикційна невизначеність. Відомі навіть приклади, коли підприємцям відмовляють спочатку у розгляді справи в адміністративних судах, а згодом в загальних/господарських судах, що слугує підставою для звернення зацікавлених осіб до Європейського суду з прав людини із скаргами на державу України про порушення права на справедливий суд. Єдина надійна перешкода юрисдикційним спорам – чітке визначення підвідомчості справ за категорією спорів.

Не можна обходити увагою проблему того, що адміністративні суди обтяжені розглядом спорів громадян стосовно соціальних виплат, виборчого права, податкових спорів, спорів щодо компетенції органів державної влади та місцевого самоврядування, банківських банкрутств тощо. Виведення з-під юрисдикції адміністративних судів земельних спорів зменшить концентрацію влади в руках цієї судової гілки та, як результат, диверсифікує систему прийняття доленосних судових рішень та унеможливить побудову кланово-олігархічної вертикалі незаконних судових рішень.

Іноді представники адміністративної юрисдикції наводять певні принципи адміністративного судочинства (наприклад, офіційності, презумпції добросовісності громадянина) як перевагу для суб'єктів права, що останні не можуть отримати в інших юрисдикціях. Але, по-перше, практикам добре відома декларативність таких принципів, які виявилися нездатними створити реальні гарантії захисту прав та інтересів грома-

дян, а по-друге, ці позитиви багатократно нівелюються скороченими строками на судові оскарження в адміністрації (6 місяців), розкиданістю вимог щодо одного й того самого спору по різних судовим гілкам, спорів щодо юрисдикції, які призводять до невиправданого кола оскаржень. Нарешті, ніщо не заважає законодавцю додати в процесуальні кодекси аналогічні принципи для інших юрисдикцій на випадок розгляду справ за участі суб'єктів владних повноважень.

Тому, очевидно, що в умовах більш якісної організації процедур в господарському судочинстві та меншій кількості справ у відповідній сфері по-державницьки розумно припинити юрисдикційні конфлікти щодо земельних спорів та дозволити громадянам в одному суді та в одній справі отримати вирішення усіх конфліктних вимог стосовно майнових прав на певну земельну ділянку, включаючи реєстрацію, реєстрації або облік прав на майно, яке (права на яке) є предметом спору, визнання недійсними актів, що порушують такі права. Саме такий підхід реалізовано у згаданому законопроекті № 3296.

Земельні спори відповідають основному призначенню господарського судочинства, адже земля – основа економічних відносин, невід'ємна складова сільського господарства, основний інвестиційний ресурс національної економіки. У цих умовах саме господарські суди, які призначені для вирішення економічних конфліктів, найбільш фахово та організаційно підготовлені для вирішення земельних спорів. Корпоративні спори та справи про банкрутство довели, що проблем з участю в цих судах пересічних громадян не існує.

Закид про обласне підпорядкування господарських судів у цьому контексті видається лише плюсом, а не мінусом: у сучасному ритмі життя дістатися до обласного центру не становить проблем для громадян України. Більш того, у складних земельних спорах зазвичай застосовується адвокатське представництво, які цілком мають доступ до електронних форм документообігу, що нівелюють проблеми доступу до суду. А отримати технічно та організаційно підготовлені судові слухання є явним кроком уперед для забезпечення прав громадян на справедливий суд. І що головне – це дозволить вивести земельні об'єкти з-під влади місцевих «князьків» та, скажемо відверто, захистити від їхнього тиску місцевих суддів, усуне умови для корупції на місцевому рівні, забезпечить безсторонній та неупереджений розгляд земельних спорів, уможливить більш якісний контроль громадськості за результатами розгляду земельних конфліктів та сприятиме прогнозованості судових рішень.

Велика увага з боку правників останніми роками прикута і до питання вирішення інвес-

тиційних спорів. Озвучена у 2020 році теза про створення «вузькопрофільного спеціалізованого органу, який добре зарекомендував себе в інших країнах» та «добре вплине на ведення бізнесу в країні і збільшить притік іноземних інвестицій» [1], лунає і у 2023, адже об'єктивна потреба у ефективному та професійному розгляді таких спорів в Україні лише зростає. Зокрема, Рада національної безпеки та оборони України заявляла про бажання розглянути і вирішити питання стосовно створення в Україні суду із компетенцією щодо захисту прав інвесторів та інвестицій [8], проте жодних змістовних кроків у цьому напрямку наразі не зроблено. Загалом, зараз складно навіть уявити швидке вирішення питання у такий спосіб – шляхом утворення спеціальної судової установи – через тривале блокування роботи ВРЮ та ВКСУ, неукомплектованість суддівського корпусу в усіх ланках системи, дефіцит коштів у державному бюджеті тощо. Наразі не запрацював формально заснований ще у 2017 році Вищий суд з питань інтелектуальної власності, тому оперативне утворення додаткової інституції у системі судоустрою у воєнний час видається більш ніж примарним.

Сама ідея організаційного виокремлення інвестиційних спорів на рівні спеціалізованого суду є недоцільною та неминуче стикнеться з дефіцитом кваліфікованих кадрів – судова система наразі невзможливі вивільнити одноментно необхідну кількість фахівців із суддівським стажем (навіть за умови, що частину посад займуть адвокати та науковці). Розпочати, налагодити роботу з розгляду справ та продемонструвати результат для спеціалізованого суду, як виявляється, – завдання «з зірочкою». Як свідчить судова аналітика ВС, Верховний Суд за касаційними скаргами, розглянутими протягом 2020-2023 (включно з березнем) років, скасував більше ніж половину судових рішень, ухвалених Вищим антикорупційним судом [9], який є, як відомо, спеціалізованим судом в системі судоустрою України. За весь час свого існування з 2019 року по березень 2023 року ВАКС розглянув усього лише 55 справ, рішення по 26 з них були скасовані. Як зазначив В. Богатир, «у новостворених судах виявився об'єктивний діалектичний зв'язок і спадкоємність між тим, що заперечувалось і задля чого проводились реформи та власне результатами самих реформ. Очевидно, що процес становлення новостворених судів пройшов певне коло і вийшло на результат попередників» [9].

Таким чином, зусилля та витрати на утворення окремого суду для розгляду окремого виду справ, що виникли з корупційних і пов'язаних із ними кримінальних правопорушень, які розглядаються за правилами кримінального судочинства

чинства, важко назвати виправданими. Тому, чи є підстави сподіватись, що подібний підхід запрацює з інвестиційними спорами, які здебільшого предметно розглядаються за правилами господарського судочинства?

Досить ілюстративними в контексті цього дослідження є висновки фахівців програми USAID «Нове правосуддя», розроблені у 2020 році на запит Міністерства юстиції України про надання консультації з формування можливих варіантів політики, спрямованої на поліпшення ділового та інвестиційного середовища, яке б забезпечувало ефективне, справедливе та доступне за ціною вирішення міжнародних комерційних спорів (у першу чергу, інвестиційних та корпоративних – примітка авт.). В результаті було визначено чотири варіанти політики з аналізом їх переваг та недоліків: (1) відкриття української філії провідної іноземної арбітражної установи, яка надаватиме послуги з вирішення спорів; (2) розвиток спроможності існуючих українських арбітражних інституцій, як-то Міжнародного комерційного арбітражного суду; (3) створення нової арбітражної інституції в Україні; (4) створення вищого спеціалізованого комерційного суду першої та апеляційної інстанцій [10, с. 3-4]. Акцент у дослідженні на створенні міжнародних комерційних судів як арбітражних інституцій обґрунтовано «об'єктивною потребою та бажанням удосконалити і модернізувати систему правосуддя» та «посиленням конкуренції на міжнародному ринку судових послуг» [10, с. 17-18], адже інвестиційні спори щодо значних капіталовкладень в економіку майже не розглядаються у національних судах. У той же час, при дослідженні варіанту зосередження розгляду бізнес-спорів у державному суді фахівцями звернута увага на «відсутність внутрішньої спеціалізації суддів, які у будь-якому з цих судів розглядають пов'язані з арбітражем справи про міжнародні комерційні спори» [10, с. 31]. Тобто, для більш ефективного захисту прав учасників інвестиційних правовідносин господарські суди мають напрацьовувати як гнучкі практики взаємодії з арбітражами, так і зосередитись на внутрішній спеціалізації з інвестиційних спорів.

Відповідно до положень Закону України «Про інвестиційну діяльність» «інвестиціями є всі види майнових та інтелектуальних цінностей, що вкладаються в об'єкти підприємницької та інших видів діяльності, в результаті якої створюється прибуток (дохід) та/або досягається соціальний та екологічний ефект» [11]. Стаття 20 Господарського процесуального кодексу України прямо не називає інвестиційні спори серед переліку спорів, віднесених до юрисдикції господарських судів, але майнова (економічна) характеристика об'єктів інвестування разом із метою

одержання прибутку (доходу), можливість інвестування в корпоративні права чи цінні папери, укладання інвестиційних договорів суб'єктами господарювання та визнання їх недійсними вказує на їх розгляд саме господарською юстицією. Звичайно, незначна частина таких справ потрапляє до загальних судів для розгляду за правилами цивільного судочинства, проте коли мова йде про покращення державного інвестклімату, цільовою аудиторією виступають, у першу чергу, суб'єкти господарювання, у тому числі іноземні.

Окрім поточних майнових та договірних спорів, інвестиційний процес нерідко обтяжується специфічними спорами – щодо надання державної підтримки для реалізації інвестиційних проєктів, забезпеченням гарантій прав суб'єктів інвестиційної діяльності та захисту інвестицій, у т.ч. від примусових вилучень та націоналізації, або одержання справедливої, швидкої та адекватної компенсації, якщо інвестиції таки були експропрійовані тощо. Ряд з них наразі передається на розгляд до адміністративних судів – в частині оскарження рішень уповноважених державних органів щодо застосування заходів впливу, обмежень або примусового вилучення, що, за аналогією з земельними спорами, не може бути визнано виправданим, адже майнова складова у цих спорах превалює над управлінською/публічною. Наприклад, оскарження іноземним суб'єктом господарювання рішення уповноважених органів, яким блокується переказ за кордон прибутків, одержаних внаслідок здійснення іноземних інвестицій, має, у першу чергу, за мету задоволення майнового інтересу інвестора, а не упорядкування організаційно-управлінської політики держави у цій сфері. А розведення інвестиційних спорів по різних юрисдикціям не сприяє уніфікації судової практики та не здатне комплексно виконувати завдання забезпечення безпечного та стабільного середовища для здійснення інвестицій та їх захисту.

У правовідносинах із іноземним суб'єктом господарювання прозорі механізми інвестиційного законодавства України є важливим критерієм для обрання його як застосовного матеріального права, але визначального значення для покращення репутації країни у бізнес-секторі набуває саме стан правозастосовної практики. Невипадково, спеціалізовані комерційні суди вважаються у звітах Світового Банку чинником, що сприяє формуванню належного середовища ділової активності. А у звіті за 2019 рік наголошувалось, що «десять провідних економік у рейтингу простоти ведення бізнесу поділяють такі спільні характеристики як ефективність і якість регулювання включно з ... спеціалізованими комерційними судами» [12, р. 1].

Через відсутність простого та ефективного механізму судового захисту інвестицій на рівні

державних судів, в двосторонніх інвестиційних угодах, що укладаються між країною походження інвестора та Україною, у разі виникнення спору закріплюється наступна послідовність захисних дій: 1) переговори; 2) звернення до комерційного арбітражу за вибором інвестора. Умова про звернення до національного суду країни внесення інвестицій є непопулярною, у першу чергу, через недовіру до державних судів [13, с. 174]. Утім, налагодження судового механізму захисту в інвестиційних спорах є важливим і для вітчизняних інвесторів, оскільки інвестиції – великі і малі – у воєнний та післявоєнний час – це виробництво необхідної продукції, працевлаштовані громадяни, податки у місцеві та державний бюджети.

Висновки. Отже, віднесення земельних спорів до виключної юрисдикції господарських судів припинить суперечки з приводу підвідомчості земельних справ різних судам та створить умови для оперативного та одноманітного вирішення правового конфлікту в одній судовій справі. Прийняття законопроекту № 3296 здатне припинити хаотичний рух одних і тих самих справ по судам різних юрисдикцій, дозволить цілісно вирішувати конфлікти щодо нерухомості, а тому має бути підтриманий широкою юридичною громадськістю. Не можна не враховувати, що земля є основним об'єктом права власності, а тому незалежно від їх характеру земельні спори завжди є майновими, практично завжди містять спір про право цивільне, а публічно-правові відносини у цій сфері є допоміжними. Саме тому неприродним є розгляд земельних спорів адміністративними судами.

Реформування господарських (комерційних) судів для поліпшення ділового та інвестиційного середовища є загальноєвропейською та світовою тенденцією, яка має віднайти втілення і в Україні в частині запровадження спеціалізації господарських судів в інвестиційних спорах. В умовах обмежених організаційних, матеріальних та часових ресурсів зосередження розгляду інвестиційних спорів в господарських судах з формулюванням однакової правозастосовної практики є мірою, необхідною для пожвавлення інвестиційних процесів в національній економіці.

Література

1. Хміль А. Мін'юст ініціює створення інвестиційного суду. Перший діловий телеканал (31 липня 2020 року). URL : <https://fbc.ua/news/ekonomika-uk/min-yust-initsiyue-stvorennya-investitsijnogo-sudu/> (дата звернення 13.12.2023)
2. Мамченко Н. Окремий інвестиційний суд і спрощений судовий процес: Руслан Стефанчук пояснив, як можуть захистити іноземних інвесторів. Судово-юридична газета (11 березня 2023). URL : <https://sud.ua/uk/news/publication/264283-otdelnyy->

[investitsionnyy-sud-i-uproschennyy-sudebnyy-protsess-ruslan-stefanchuk-obyasnil-kak-mogut-zaschitit-inostrannykh-investorov-84258a](https://sud.ua/uk/news/publication/264283-otdelnyy-investitsionnyy-sud-i-uproschennyy-sudebnyy-protsess-ruslan-stefanchuk-obyasnil-kak-mogut-zaschitit-inostrannykh-investorov-84258a) (дата звернення 13.12.2023)

3. Оніщенко О. Створення інвестиційного суду поставить під питання повноваження господарських судів – думка. Interfax-Україна (27 липня 2020 р.). URL : <https://interfax.com.ua/news/investments/676576.html> (дата звернення 13.12.2023)

4. Стасюк С. Система господарських судів – ефективна модель розгляду інвестиційних спорів. Судово-юридична газета (4 квітня 2023 р.) URL : <https://sud.ua/uk/news/blog/267526-sistema-gospodarskikh-sudiv-efektivna-model-rozglyadu-investitsiy-nikh-sporiv> (дата звернення 18.12.2023)

5. Подцерковний О.П. Щодо реформування господарського судочинства у світлі нових концепцій. Аналітично-порівняльне право. 2023. № 4. С. 201-207.

6. Проект Закону про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України щодо підвідомчості спорів, що виникають у сфері земельних відносин та спорів щодо нерухомого майна. URL : https://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=68510

7. Суди у 2019 році в цифрах. Центр політико-правових реформ. URL : <https://pravo.org.ua/sudy-u-2019-rotsi-v-tsyfrah/> (дата звернення 20.12.2023)

8. Про прискорення судової реформи та подолання проявів корупції у системі правосуддя: Рішення РНБО від 23.06.2023 р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0033525-23#Text>

9. ВС скасовує половину рішень ВАКС: статистика YUR-GAZETA.com (30 березня 2023) URL : <https://yur-gazeta.com/golovna/vs-skasovue-polovinu-rishen-vaks-statistika.html> (дата звернення 20.12.2023)

10. Вдосконалення системи врегулювання комерційних спорів в Україні: оцінка загальних умов вирішення спорів / Патрісія Шонессі, Алеш Залар, Кріна Балтаг К., USAID, 2020. 56 с.

11. Про інвестиційну діяльність: Закон України від 18.09.1991 р. № 1560-ХІІ. Відомості Верховної Ради України, 1991, № 47, ст. 646.

12. Doing Business 2019 : International Bank for Reconstruction and Development / The World Bank report; DB2019-report_web-version Overview. URL: http://www.worldbank.org/content/dam/doingBusiness/media/Annual-Reports/English/DB2019-report_web-version.pdf (дата звернення 13.12.2023)

13. Будурова Г.М. Судовий та арбітражний механізми захисту прав інвесторів при експропріації та націоналізації майна. Юридичний науковий електронний журнал. 2023. № 9. С. 172-176. URL : http://lsej.org.ua/9_2023/40.pdf

Анотація

Подцерковний О. П., Будурова Г. М. Щодо потреб запровадження спеціалізації господарських судів у земельних та інвестиційних спорах. – Стаття.

У статті обґрунтовуються підстави для поглиблення спеціалізації господарських судів у сфері земельних та інвестиційних відносин як передумови для поліпшення ділового та інвестиційного середовища в Україні у воєнний та післявоєнний час.

Акцентується увага на тому, що розпорощення по різних юрисдикціям публічно-правових та приватно-правових аспектів земельних спорів заважає ефективному вирішенню правових конфліктів. Обґрунтовано, що земельні спори відповідають основному призначенню господарського судочинства, адже земля – основа економічних відносин, невід’ємна

складова сільського господарства, основний інвестиційний ресурс національної економіки. З огляду на організаційно-технічно напрацювання попередніх років у справах щодо корпоративних спорів, запропоновано віднести до юрисдикції господарських судів вирішення публічно-правових та приватно-правових вимог по земельних спорах.

Доведено, що реформування господарських (комерційних) судів для поліпшення ділового та інвестиційного середовища є загальноєвропейською та світовою тенденцією, яка має віднайти втілення і в Україні в частині запровадження спеціалізації господарських судів в інвестиційних спорах. Ідея організаційного виокремлення інвестиційних спорів на рівні спеціалізованого суду є недоцільною та неминуче стикнеться з дефіцитом кваліфікованих кадрів. В умовах обмежених організаційних, матеріальних та часових ресурсів зосередження розгляду інвестиційних спорів в господарських судах з формулюванням однакової правозастосовної практики є мірою, необхідною для поживлення інвестиційних процесів в національній економіці. Для більш ефективного захисту прав учасників інвестиційних правовідносин господарські суди мають напрацьовувати як гнучкі практики взаємодії з комерційними арбітражами, так і зосередитись на внутрішній спеціалізації з інвестиційних спорів.

Ключові слова: відновлення економіки, інвестиції, господарські суди, земельні спори, інвестиційні спори, корпоративні спори, судових захист, права інвесторів, судова реформа.

Summary

Podtserkovnyi O. P., Budurova H. M. Regarding the need to introduce specialization of commercial courts in land and investment disputes. – Article.

The article substantiates the grounds for deepening the specialisation of commercial courts in the field of

land and investment relations as a prerequisite for improving the business and investment environment in Ukraine during the war and post-war times.

The author emphasises that the dispersion of public law and private law aspects of land disputes across different jurisdictions hinders the effective resolution of legal conflicts. The author proves that land disputes are in line with the main purpose of economic proceedings, since land is the basis of economic relations, an integral part of agriculture, and the main investment resource of the national economy. Given the organisational and technical developments of previous years in corporate disputes, the author suggests that the jurisdiction of commercial courts should include the resolution of public law and private law claims in land disputes.

The author proves that reforming economic (commercial) courts to improve the business and investment environment is a pan-European and global trend which should be implemented in Ukraine in terms of introducing specialisation of economic courts in investment disputes. The idea of organizational separation of investment disputes at the level of a specialised court is impractical and will inevitably lead to a shortage of qualified personnel. Given the limited organisational, material and time resources, concentrating investment disputes in commercial courts with the formulation of uniform law enforcement practice is a measure necessary to stimulate investment processes in the national economy. In order to more effectively protect the rights of parties to investment relations, commercial courts should both develop flexible practices of interaction with commercial arbitration as well as focus on internal specialisation in investment disputes.

Key words: economic recovery, investments, commercial courts, land disputes, investment disputes, corporate disputes, judicial protection, investors' rights, judicial reform.